

Õiguskantsler

Hr Priit Pikamäe
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 06.06.2016 nr 4-3-18-16

Meie 05.07.2016 nr 9-2/160683/1602868

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-2-16

Austatud Riigikohtu esimees

[Vangistusseaduse](#) (VangS) § 94 lg 5 kehtestab ilma kaalumisõigusega jäiga pikaajaliste kokkusaamiste keelu kõigile vahistatutele. Säte ei arvesta vahi alla võtmise põhjusi, kriminaalasja asjaolusid ega kulgu ning neist lähtuvat tegelikku tarvidust vahistatu suhtlust oma perekonna ja lähedastega piirata. Ka ei arvesta selline eranditeta automaatne piirang isiku vahi all viibimise pikkust ja sellega kaasnevat perekonnaelu põhiõiguse ajas kasvavat riivet. Nendele aspektidele on vahistatu suhtluse piiramise paindliku lähenemise põhjendamisel toetunud viimastel aastatel ka Euroopa Inimõiguste Kohus ja kinni peetavate isikute õiguste tagamisele suunatud rahvusvahelised organisatsioonid. Leian, et [vangistusseaduse](#) § 94 lg 5 on vastuolus [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) §-dega 26 ja 27. Säte on vastuolus ka [Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni](#) (EIÕK) artikliga 8.

Riigikohtu varasema [praktika](#) kohaselt on kõik vahistatule lubatud kokkusaamiste liigid ammendavalt reguleeritud [VangS](#) §-s 94. Vahistatu õigust pikaajalisele kokkusaamisele pole võimalik tuletada [VangS](#) § 90 lõikest 1 ja [VangS](#) §-st 25. Kuna seadusandja on [VangS](#) § 94 lõikes 5 sõnaselgelt pikaajalised kokkusaamised välistanud, on põhjust pidada sätet ses küsimuses ammendavaks regulatsiooniks ja tegemist on asjassepuutuva sättega. Seega on Tallinna Halduskohtu taotlus kontrollida VangS § 94 lg 5 kooskõla põhiseadusega lubatav.

Enne [VangS](#) §-i 94 lõike 5 lisamist on Riigikohus [pidanud](#) vahistatule pikaajalisi kokkusaamisi keelatuks ka siis, kui neid sõnaselgelt [VangS](#) §-s 94 märgitud ei ole. Seega on võimalik ka tõlgendus, et pikaajalised kokkusaamised on keelatud hoolimata [VangS](#) § 94 lg 5 kehtetuks tunnistamisest. Sel juhul tuleks asjassepuutuvaks lugeda kogu [VangS](#) § 94, mis vahistatule lubatud kokkusaamiste seas pikaajalist kokkusaamist ette ei näe.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Riivatud põhiõigused

1. Süüdimõistetule võimaldatakse pikaajalisi kokkusaamisi perekonna, sugulaste ja lähedaste inimestega positiivsete suhete hoidmiseks ja loomiseks. [VangS](#) § 94 lg 5 piirang pärsib vahistatu ja tema lähedaste võimalust hoida ja luua selliseid suhteid. Seega riivab [VangS](#) § 94 lg 5 eeskätt vahistatu ja tema lähedaste [PS](#) §-st 26 tulenevat õigust perekonna- ja eraelu puutumatusele, samuti [PS](#) § 27 lõikes 1 sisalduvat õigust riigi positiivsele tegevusele, mis aitaks neil elada täisväärtuslikku perekonnaelu. Asjakohane on ka [EIÕK](#) artiklis 8 sätestatud igapäevase õiguse era- ja perekonnaelu austamisele.

Riive põhiseadusepärasus

2. Riigikohus on varem [tõdenud](#), et vahistatule pikaajaliste kokkusaamiste keelamisel on eesmärgiks tagada tõe väljaselgitamine kriminaalmenetluses ja õigusemõistmisel. Õigusemõistmise huviks on vältida kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumist ning jätkuvat kuritegude toimepanemist, sh tõendite hävitamist, muutmist ning võltsimist ja tunnistajate mõjutamist ([KarS](#) § 316, § 317, § 322, § 323).

3. Vahistatu võimalikud katsed koormata menetluse eksiteele viimisega kriminaalmenetlussüsteemi ei aita kaasa ka menetlusökoonoomiale. Menetluse sellise mõjutamise tõttu asjata kulutatud ressursi võiks rakendada teiste kuritegude uurimisel ja lahendamisel.

4. Ausa ja tõhusa kriminaalmenetluse ning õigusemõistmise lubamatu mõjutamise vältimine on suunatud avaliku korra ning teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitsmisele, kuritegude tõkestamisele ja kurjategijate tabamisele. Seega mahuvad [VangS](#) § 94 lg 5 piirangu eesmärgid [PS](#) §-s 26 sätestatud piirklauslite alla. Samadel põhjustel on võimalik piirata ka [PS](#) §-s 27 sisalduvat põhiõigust. [VangS](#) § 94 lg 5 puhul on seega tegemist legitiimse eesmärgiga riivega.

5. Vahistatute puhul, kelle kuritegu või hilisemad menetluse asjaolud annavad alust arvata, et nad püüavad oma perekonna ja lähedaste kaudu kriminaalmenetlust ebasobival moel mõjutada (nt kooskõlastada menetlejale antavaid ütlusi, survestada tunnistajaid), on [VangS](#) § 94 lg 5 näol ilmselt tegemist proportsionaalse piiranguga.

6. Ent on ka vahistatuid, kelle vabaduse piiramine on [PS](#) § 20 lg 2 p 3 alusel (jätkuvalt) vajalik, kuid kelle vanglavälise suhtlemise piiramine on ebaproportsionaalne.

7. Vahistamise ainsaks põhjuseks võib olla isiku kavatsus pakku minna. Seejuures ei pruugi olla kahtlust, et ta paneks toime uusi kuritegusid. Vabaduse võib võtta ka isikult, kes ei suuda hoiduda uute kuritegude toimepanemisest, ent teod ei seonu kuidagi õigusemõistmisega (nt nn roolijoodik). Nendel juhtudel on olemas põhjus isiku vahi all pidamiseks, kuid väga küsitav on vajadus piirata suhtlemist perekonna ja lähedastega [VangS](#) § 94 lõikes 5 sätestatud moel.

8. Võimalus isiku mõjutamise abil kriminaalmenetlust eksiteele viia väheneb märgatavalt, kui ta on oma tõendusliku panuse (eelkõige tunnistajana) juba kohtumenetluses andnud ja kriminaalmenetlus on kohtuvaidlusteni, apellatsioonistmesse või kassatsioonimenetluseni jõudnud. Siis väheneb tõendite moonutamise võimalus kriminaalmenetluse mõjutamiseks olematuks. Neil juhtudel on üldjuhul isik viibinud vahi all juba pikka aega. Nii saabubki aegapidi

hetk, mil võib tõdeda, et isiku perekonnaelu põhiõiguse riive on muutunud väga intensiivseks, samas põhjuste tähtsus, mis tingisid vajaduse isiku vabadust vahistamisega piirata, on üldjuhul selgelt vähenenud. Sellest hoolimata võib olla vajalik isikut vahi all pidada nt pakkuminekku vältimiseks.

9. [VangS](#) § 94 lg 5 piirang puudutab ka vahistatu lähedaste õigusi, mida samuti tuleb arvestada. Mõnel juhul ei kaalu vähene positiivne mõju õigusemõistmise huvidele üles vahistatule ja tema lähedastele tekkivat määratud kahju. Eriliselt tundlikud on olukorrad, mil nt alaealine vahistatu soovib suhelda oma vanematega või laps vahistatust vanemaga.¹

10. Eelnevat käsitlust toetab ka EIK praktika. EIK on korduvalt nentinud, et kinnipeetava õigus perekonnaga suhelda, piirangute ulatus ja määr on jäetud riikide diskretsiooniks.²

11. Samas leidis EIK 2013. aastal asjas [Varnas vs. Leedu](#), et vahistatule pikaajalise kokkusaamise igal juhul võimaldamata jätmine, s.t ilma, et see oleks põhjendatud, rikub EIÕK art 14 koostoimes artikliga 8. Kriminaalmenetluse terviklikkust saab EIK arvates tagada ka vahistatule pikaajaliste kokkusaamiste keelamisest leebemate vahenditega. Kohtuasjas soovis avaldaja kohtuda abikaasaga, kes ei olnud kuidagi seotud avaldaja süüteoga - ta ei olnud süüteoos kaasosaline, ega selle tunnistaja. S.t ei olnud põhjendatud kahtlust, et abikaasa mõjutaks kriminaalmenetlust. EIK leidis, et riik ei saa tugineda üksnes seaduses sisalduvale sättele, mis keelab vahistatule pikaajalise kokkusaamise, vaid peab põhjendama, miks selline keeld on igal konkreetsel juhul vajalik. Avaldajale pikaajalise kokkusaamise keelamisel ei olnud kohtu hinnangul piisavaks argumendiks ka tema mitmed lühiajalised kokkusaamised abikaasaga. EIK märkis, et traatvõrguga eraldamisega toimunud lühiajalised kohtumised ei ole võrreldavad füüsilist kontakti võimaldavate pikaajaliste kokkusaamistega. Samadele seisukohtadele asus EIK 2015. aastal ka asjas [Costel Gaciu vs. Rumeenia](#).

12. Vahistatule Eesti vanglates lubatud vanglavälise suhtlemise võimalused ei kompenseeri praktikas pikaajaliste kokkusaamiste puudumist. Telefoni on reeglina võimalik kasutada ühel korral nädalas, kokku kuni kümme minutit (sh ka numbri valimine ning kutsungitoonid). Kui helistatakse mitmele telefoninumbri, kahekordistub numbri valimisest kontakti saavutamiseni kuluv aeg ning võib kogumis moodustada juba kolm minutit kümnest lubatust.³ Lühiajalise kokkusaamise korraldust (füüsilise kontakti puudumine, suhtlus läbi klaasseina vastava telefoni abil jne) ei saa samuti pidada positiivseid suhteid soodustavaks ja toetavaks.⁴ Eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised on õiguskantslerile teadaolevalt seni olnud pigem suureks erandiks.⁵

¹ Vt K. Žurakovskaja-Aru. [Lapse õigus vs. võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest ümberpööratuna](#). Juridica, 2015, nr.6, lk.405-417.

² Nt EIK 27.04.1988 otsus asjas nr 9659/82; 9658/82, [Boyle ja Rice vs. Ühendkuningriik](#); EIK 04.12.2007 otsus asjas nr 44362/04, [Dickson vs. Ühendkuningriik](#).

³ Vt [õiguskantsleri 2011. aasta Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõte](#), p 4.2; [õiguskantsleri 2014. aasta Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõte](#), p 4.3.

⁴ Vt [õiguskantsleri 2014. aasta Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõte](#), p 4.7.2; K. Žurakovskaja-Aru. [Lapse õigus vs. võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest ümberpööratuna](#). Juridica, 2015, nr.6, lk 413-414.

⁵ Vt ka [õiguskantsleri seisukoht nr 7-4/151006/1601363](#); [õiguskantsleri seisukoht nr 7-7/160405/1601527](#), p V.

13. EIK toetub oma praktikas aina enam Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) soovitudele.⁶ Asjades [Varnas vs. Leedu](#) ja [Costel Gaciu vs. Rumeenia](#) viitas EIK CPT Leedu visiidi [raportis](#) väljendatud seisukohale, et vanglavälise suhtlemise piirangud peavad olema põhjendatud kriminaalmenetluse huvide või julgeoleku kaalutlustega. Sellised piirangud peavad olema erandiks, mitte reeglits ning ajaliselt piiratud ja proportsionaalsed.

14. Kokkuvõtvalt leian, et [VangS](#) § 94 lg 5 on sõnastatud imperatiivselt ja jäigalt ning ei võimalda erinevalt nt [KrMS](#) §-st 143¹ arvestada konkreetse ajahetke menetluse huvidega ning asjaoluga, et vahi all viibimise põhjuseks ei pruugi olla vaid vajadus pärssida kriminaalmenetlusele vastu töötamist.

15. Seetõttu toob [VangS](#) § 94 lg 5 kaalutusõiguse puudumise tõttu kaasa olukorra, kus paljude vahistatute, kelle vahi all viibimine ei seostu ohuga, et nad võiksid kriminaalmenetlust kahjustada või õigusemõistmise vastaseid kuritegusid sooritada, ja nende lähedaste [PS](#) §-s 26 ja [PS](#) §-s 27 sätestatud põhiõigused saavad ebaproportsionaalselt riivatud.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Ksenia Žurakovskaja-Aru 693 8430
Ksenia.Zurakovskaja-Aru@oiguskantsler.ee

⁶ Viimati nt EIK 08.12.2015 otsus asjas [Mironovas ja teised vs. Leedu](#) (nr 40828/12), EIK 26.11.2015 otsus asjas [Mahamed Jama vs. Malta](#) (nr 10290/13), EIK 30.06.2015 otsus asjas [Koroshenko vs. Venemaa](#) (nr 41418/04) jt.